

УДК 330.46(477)(045)

Біленко Т.І.

**ФІНАНСОВА САМОДОСТАТНІСТЬ ДЕРЖАВИ
У СУЧАСНОМУ СВІТІ**

В статті відображені десять головних підходів до визначення фінансової самодостатності держави та труднощі на шляху реформування заради досягнення фінансової безпеки в сучасних складних для України умовах.

Ключові слова: фінансова стабільність, фінансова самодостатність, фінансова безпека держави, міжнародний кредит, політика валютного курсу, державна допомога, сеньйораж від емісії, інкорпоратизація, деофшоризація.

В статье отражены десять главных подходов к определению финансовой самодостатности государства и трудности на пути реформирования ради достижения финансовой безопасности в современных сложных для Украины условиях.

Ключевые слова: финансовая стабильность, финансовая самодостатность, финансовая безопасность государства, международный кредит, политика валютного курса, государственная помощь, сеньйораж от эмиссии, инкорпоратизация, деофшоризация.

Постановка проблеми. Під фінансовою стабільністю, згідно критеріїв МВФ і Світового банку, розуміють сьогодні не перевищення рівня дефіциту державного бюджету до ВВП за 3%, а рівня державного боргу за 60% від ВВП. Але проблема фінансової самодостатності ще не знайшла комплексного обґрунтованого висвітлення в українській економічній літературі, хоча проблеми фінансової безпеки держави і фінансової стабільності всебічно висвітлені в працях Засанського В.В, Ланового В.І., Чужикова В.І., Власюка О.С, Гейця В.М. та інших видатних економістів.

Мета статті. Проаналізувати особливості досягнення фінансової самодостатності в Україні на макроекономічному рівні.

Виклад основного матеріалу. Під фінансовою самодостатністю держави як гарантією фінансової безпеки слід, на нашу думку, розуміти наступне:

1. Доступ до світових ринків грошових запозичень на базі задовільних кре-

дитних рейтингів держави – позичальника (мова йде, звичайно, про Україну) має бути умовою підтримки фінансової збалансованості держави в рамках стислих термінів.

2. Досягненню фінансової самодостатності держави слугує перекриття шляхів неконтрольованого відтоку валюти із країни до офшорних зон чи неповернення усієї експортної валютної виручки до власної країни і залишення її в закордонних банках і офшорах протягом до 6 місяців в 2014-2015 рр. і протягом до 3 місяців останнім часом, що з року в рік приводить до недоотримання або й до виводу мільярдних сум валюти з країни, а отже до зменшення обсягів валютних резервів Центрального банку і, відповідно, до зменшення можливостей останнього проводити валютні інтервенції на міжбанку заради підтримки сталого курсу національної валюти. Але в умовах існуючого зараз в Україні режиму вільного плавання гривні це

гарантовано обертається її стрімкою і неухильною девальвацією.

3. Кількісна достатність можливих обсягів грошових запозичень з метою уникнення дефолту за цінними паперами держави також має істотне значення. Так, наприклад, Євросоюз лише за 2 роки надав Греції 222 млрд. дол. фінансової допомоги, але протягом 2015 р. пропонував Україні лише 5,5 млрд. доларів. І це за умови, що загальна сума зовнішнього боргу Греції, у якій живе 4 млн. чоловік населення, була 319 млрд. доларів. Наприклад, США надали 20 млрд. на порятунок Мексики від дефолту в 2015 році і ще 18 млрд. доларів США надали на відбудову Іраку, а Україні в 2015 р. надали боргових гарантій (не кредитів!) на суму 3 млрд. доларів, а з 5 траншів за стэнд-баєм МВФ в 2015 р. в Україну надійшло лише 2 транші на суму біля 5 млрд. доларів, що, звичайно, не упередило Україну від технічного дефолту в грудні 2015 року.

4. Податкова дисципліна усіх платників податків – резидентів України, на жаль зараз на рівні 40%, тоді як податкова дисципліна в країнах ЄС та США сягає 96-98%. Крім того велика частка ВВП України виробляється компаніями з офшорною реєстрацією, а, значить величезний обсяг податків не отримується державним бюджетом України, до того ж за відсутності суттєвих зрушень на шляху реформ по деофшоризації бізнесу.

І це на тлі грандіозних воєнних витрат та майнових втрат України, неліквідованої корупції, контрабанди на митниці та існуванні загалом біля 45% тіньової економіки.

5. За відсутності справжнього антикорупційного (а не старого, 2013 року, Закону про державну допомогу господарюючим суб'єктам, що вийшов із стін АМКУ за часів В.Цушка) Закону про державну допомогу суб'єктам підприємницької діяльності, залишаються чисельні схеми і канали перекачування фінансових коштів із державного бюджету до олігархічного сектора та

навіть до офшорних компаній шляхом невиправданих субсидій, податкових пільг, маніпуляцій з ПДВ, застосування трансфертних цін та переваг монопольного становища на ринку як готових товарів, так і на ринку ресурсів. Тому інтересам фінансової безпеки відповідали б, в першу чергу, реформи по демонополізації (читай: по деолігархізації); по деофшоризації, по змінам в оподаткуванні контрольованих іноземних компаній (КІК), що оперують на території України і мають платити податки в український держбюджет; по розкриттю банківської таємниці відносно КІК на території України та складу їх власників і справжніх бенефіціарів, а не того прийнятого Україною Реєстру, що висвітлює склад індивідуального споживчого майна чиновників і підприємців в Україні, залишаючи невідомим склад дійсних власників усіх компаній, що ведуть бізнес в Україні або за її межами, якщо в останньому випадку ті належать українським резидентам-власникам.

6. До фінансової та грошової безпеки України слід віднести й необхідну відмову від неконтрольованої, незалежної політики плаваючого валютного курсу, бо сповідувана протягом останніх двох років незалежна політика плаваючого обмінного курсу для заслабкої гривні в умовах воєнних витрат і втрати експортних можливостей і імпорتنих митних надходжень до бюджету, привела лише до трьохкратної девальвації гривні на тлі дефіциту платіжного балансу і наявних лише 13 млрд. доларів резервів у НБУ. Навіть незрівнянно могутніший економічно Китай, що мав торік біля 1,2 трл.доларів валютних резервів, має режим жорсткої прив'язки Юаня до US долара.

Нагадаємо також, що мати режим вільно плаваючого валютного курсу під силу лише таким країнам, як США. країни Євросоюзу в зоні євро, Японія, Швейцарія і т.д. Хоча це, безумовно, вигідно українським експортерам і позбавляє імпортерів конкурентних

переваг на внутрішньому ринку України через зростання цін на імпортовані товари в гривневому виразі завдяки девальвації гривні.

7. До фінансової безпеки всього громадського сектору, а не лише суто державного, в Україні слід віднести необхідну реформу доступу широких кіл власників до процесів приватизації, а не лише політично вмотивованого кола стратегічних інвесторів. Останнє залишає кошти потенційних інвесторів, а саме підприємців-резидентів України у позабіржовому та й навіть у позабанковому обігу (на тлі недовіри до банків та зменшення кредитного попиту підприємців через 25%-30%-і ставки за кредит, що до речі в дійсності є вдвічі вищими через механізм щомісячного повернення взятих кредитів). Отже, це потребуватиме прозорої фондової біржі та зміни деструктивної пропорції між ВАТ (відкритими акціонерними товариствами) та ЗАТ (закритими акціонерними товариствами) в Україні.

8. До фінансової безпеки слід віднести безумовну заборону на вільний продаж українських земель юридичним і фізичним особам, що не є резидентами України або мають закордонну реєстрацію. Земля є товарним забезпеченням для стійкості української валюти навіть в більшій мірі, ніж іноземні інвестиції, іноземні валютні резерви, іноземні кредити чи будь-які пропозиції щодо реструктуризації зовнішнього боргу. Суми зовнішніх зобов'язань України, якими б відносно великими вони не здавались, є лише короткотерміновими зобов'язаннями, тоді як земля як загальнонаціональний ресурс є найкращим на сьогодні гарантійним забезпеченням фінансової безпеки країни в довгостроковому аспекті. І вибивати її з-під фундаменту товарного забезпечення грошової стабільності і, загалом, загальнодержавної безпеки, ніяк не можна.

9. До сфери фінансової самодостатності держави, безперечно, слід віднести чіткі, законодавчо підкріплені

механізми нарахування дивідендів в якості інкорпоративного доходу згідно до частки держави в структурі акціонерного капіталу в усіх відкритих акціонерних товариствах та усіх закритих акціонерних товариствах, в яких згідно статутних документів 50% плюс одна акція належать державі (не в останню чергу заради отримання від держави ж податкових пільг), але цьому акціонеру-Державі ніяких дивідендів не нараховувалось взагалі. І така практика існувала десятиліттями без будь-якого незалежного фінансового обов'язкового моніторингу з метою перевірки правильності нарахування дивідендних доходів такому суперакціонеру, як держава. Ще в 1998р. діяло в Україні Агентство з управління корпоративними правами держави, але ніяких публічних звітів про проведення фінансовий моніторинг нарахування дивідендів державі воно по собі не залишило. На нашу думку, саме тут криється підґрунтя справжньої політико-олігархічної корупції і саме тут знаходився канал пограбування держави через ненарахування їй всіх отриманих доходів у вигляді дивідендів згідно акціонерної частки у власності корпорацій. Зрозуміло, що недоотримані державою за її мовчазної згоди багатомільярдні прибутки від її корпоративної частки у власності залишили державу, державний бюджет, а отже і народ цієї країни без значних грошових коштів, що могли б бути витрачені на соціальні цілі, на боротьбу з бідністю, на екологічні і гуманітарні цілі, а також на інвестиції в інфраструктуру, в сферу науки, освіти і охорони здоров'я нації і, звичайно, на інвестиції в передові технології і в зміцнення оборони країни.

10. Насамкінець, гарантуванням фінансової безпеки і незалежності держави є запровадження жорсткого контролю за грошовою емісією, що її проводив Національний банк України в 2014-2016 роках. Єдине, що є соціально значимим в цьому процесі емісії є те, що таким шляхом, через відсутність коштів у Фонду гарантування

вкладів, власникам депозитів принаймні повертали їхні вклади, якщо банк банкрутував. Так, через закриття НБУ 66-ти банків в Україні лише протягом 2015 року на тлі існування мізерних відсотків, які за існуючим Законом мали платити комерційні банки до Фонду гарантування вкладів (а мало б бути 5%-8% за нинішньої фінансової нестабільності з одночасним секвеструванням відсоткової маржі), НБУ вдався до емісії гривні. Але, будемо сподіватись, що НБУ керувався саме цими мотивами роблячи грошову емісією, а не міркуваннями отримання величезного сеньйоражу від емісії і надходження цих «повітряних» грошей у реальну сферу доходів держбюджету і казначейських рахунків. Адже відомо, що, наприклад, емітований 1 долар США обходиться вартістю всього лише в 17 центів для ФРС, навіть друк 100-доларової купюри за собівартістю в цьому загальнодержавному бізнесі обходиться в 10 центів. Аналогічно (великим буде і сеньйораж від друку гривні Нацбанком. Але є ще й досі не перерахована в необхідній мірі проблема грошової мультиплікації всередині української банківської системи, коли завдяки механізму багатодепозитного банківського розширення на рахунках опиниться сума, збільшена порівняно з обсягом емітованих грошей вдвічі або й втричі, залежно від значення грошового складного мульти-

плікатора в сучасній грошово-кредитній сфері, який, в свою чергу, залежить від цілого ряду економічних і монетарних показників, характерних саме для сучасної України, для її населення та для її банківської системи.

Висновки. Автор навів лише неповний перелік вузлових моментів сучасного стану економіко-фінансової сфери України; не навів співвідношення між окремими параметрами необхідного реформування стосовно їх короткотермінових чи довгострокових ознак втілення в практичну сферу і отримання очікуваних наслідків. Також не знайшлося місця в цьому конспективному викладі і для конкретних обрахунків значень матеріальних і фінансових здобутків, що будуть отримані завдяки імплементації відповідних реформ і підходів. Але є беззаперечним те, що наведений перелік є найбільш ваговим за своїм значенням, дає найсуттєвіші прибавки в доходах держави і населення і найбільше корелюється за своєю логікою з загальною метою виходу на загальноєвропейські орієнтири розвитку, на викорінення факторів-продуктивних перманентної економічної кризи в Україні та на досягнення можливостей побудувати економіку не в інтересах купки олігархів та можновладців, а в інтересах кожного домогосподарства і кожного господарюючого суб'єкта – резидента України.

Список використаних джерел:

1. State Statistical Committee of Ukraine // [web resource]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. WorldBank Database. – Access mode: <http://data.roorfdbank.org/indicator/DT.DOD.DECT.CD/countries?displav=default>
3. Ukraine: Letter of Intent. Memorandum of Economic and Financial Policies, and Technical Memorandum of Understanding. February 27, 2015. – Режим доступу: <http://www.imf.org/>.
4. Проект угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://comeuoint.rada.gov.ua/komevoint/doccatalog/document?id=56219>
5. Долан Э.Дж. Деньги, банки и денежно-кредитная политика. – С.-Пб., 1994. – 410 с.

Bilenko T.I.

FINANCIAL SUFFICIENCY OF THE STATE IN THE MODERN WORLD

The purpose of this work is reflects the ten main approaches to the financial sufficiency of the state determination and the difficulties on the way of reforming in the sake of financial security achievement just in modern complicated conditions in Ukraine.

According to the IMF and the World Bank, financial stability is understood non-excess deficit level of the state budget to GDP in 3%, and level of state debt in 0% from GDP. But the problem, of financial sufficiency still has not found a comprehensive justification of understanding in Ukraine economic literature.

In the absence of a genuine anti-corruption law on state aid to the entrepreneurs, there still remain many schemes and channels to transfer funds from the state budget to the oligarchic sector through unjustified subsidies, additional benefit, application of transfer pricing and benefits of a monopoly position in the market of finished products, and in the market of resources. To get financial and monetary security of Ukraine it is necessary to include rejection of uncontrolled independent floating exchange rate policy, because it is not affordable in the case of weak Hryvnya and reduction of export possibilities.

The financial security of all public sector in Ukraine should include the necessary reform of access wide circles of owners to privatization processes, not only politically circles of strategic partners. Finally, ensuring of financial security aid independence introduces strict control over the money supply, ethic is held by national Bank of Ukraine in 2014-2016.

The article contains incomplete list of key points of modern economy state – Ukrainian financial sphere. It is doubtless that this list is the most important in its significance; it provides the most essential allowances in state and population income and are most correlated to its logic with common to inter the common European Council's development.

Keywords: financial stability, financial sufficiency, financial security of the state, foreign credit, currency exchange policy, state debts, senior age from emission, anti-offshore reforms.